

с. Ігнатія Гаврилик, ЧСВВ

МАРІЯ ШВЕДА: ІСТОРІЯ ОДНОГО МУЧЕНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ЖИТТЯ ПІДПІЛЬНОЇ УГКЦ*

У статті відтворено життєвий шлях новомучениці Слуги Божої Марії Шведа, яка трагічно загинула 29 вересня 1982 р. у Львові, рятуючи від арешту підпільного греко-католицького священика о. Петра Періжка. На основі численних архівних матеріалів та спогадів очевидців авторка аналізує формування особистості Марії Шведа, її релігійний світогляд та обставини її мучеництва.

Ключові слова: підпільна Церква, мучеництво, Згромадження сестер св. Йосифа, йосифітки.

XX століття стало для Української Греко-Католицької Церкви періодом випробувань та зміцнення віри серед жорстоких переслідувань і тортур. Церква мужньо вистояла та збагатилася новими мучениками, що різними способами засвідчили перед Богом і людьми вірність Христові. Серед тих, хто постраждав за віру в тоталітарний період, – як відомі постаті блаженних, так і майже незнані для загалу особистості. Одним зі свідків Божого милосердя та любові є Марія Шведа, яка 29 вересня 1982 р. прославила Господа своєю мученицькою смертю. Відтворення подій її недовгого життя (1954–1982) та розгляд її свідчення є метою цієї статті. Джерельною базою слугують передусім матеріали архіву Інституту історії Церкви УКУ, архіву Місії «Постуляційний центр беатифікації і канонізації святих УГКЦ», а також спогади, які нам вдалося отримати від людей, що знали Марію Шведу, спілкувалися з нею.

* В основу цієї публікації лягла робота, підготована в 2001 р. у рамках наукового семінару «Жива історія підпілля УГКЦ». Керівник – Світлана Гуркіна.

Марія Шведа народилася 17 жовтня 1954 р. в с. Рудки Городоцького р-ну на Львівщині в сім'ї селян Йосифа¹ та Софії (з дому Грийовська), які проживали в с. Яремків цього ж району. В тому ж році дитину охрестив і миропомазав підпільний греко-католицький священник в с. Рудки. У сім'ї було троє дітей, з яких Марійка була середньою. Найстарша, донька Стефанія, народилася в 1946 р., а наймолодший син Богдан – у 1958 р. Стефанія швидко покинула батьківський дім, а Марійка виростала з братом Богданом в родинному селі. Мати заохочувала дітей до молитви, брала їх з собою на богослужіння. Оскільки в Яремкові церква була закрита, ходили до Рудок, де діяла православна громада². Ще малою дівчинкою Марійка прийняла перше Святе Причастя³.

У 1962 р. Марія Шведа пішла до школи в с. Вишня (тоді Самбірського, тепер Городоцького р-ну). Мати працювала в лікарні санітаркою, діти після уроків допомагали батькам на господарстві, а водночас брали участь в житті підпільної УГКЦ⁴. Тож тільки зовні, для сторонніх, це життя виглядало одноманітним. Приблизно з 1965 р. в Яремків та сусідні села: Вістовичі, Підгайчики і Вишня – почали приїжджати підпільні греко-католицькі священники. Богослужіння відправляли переважно вночі по хатах. Найчастіше у вказані села навідувалися отці Мар'ян Гірняк, Роман Єсип і Петро Періжок. Підпільна Церква ще більше активізувала діяльність після повернення з Москви єпископа Василя Величковського, якого висвятив Йосиф Сліпий перед самим висланням з СРСР у 1963 р.⁵ Відправи в Яремкові пригадує Марія Горуц – сестра Мирослава зі Згромадження сестер св. Йосифа:

¹ Батько, Йосиф Шведа, помер у 1988 р.

² Інтерв'ю з п. Стефанією Скрабут від 12.ІІІ.2002, м. Львів // Архів Інституту історії Церкви (далі – АІЦ), кас. 2687.

³ Інтерв'ю з п. Софією Шведою від 18.ІІІ.2002, с. Яремків Львівської обл. // АІЦ, кас. 2687.

⁴ Там само.

⁵ Володимир Сергійчук. *Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу*. Київ 2001, с. 401–402; Богдан Боцюрків. УГКЦ в катакомбах // *Ковчег: Науковий збірник із церковної історії*, ч. 1. Львів 1993, с. 125–126.

Ми з мамою за часів підпілля ходили в с. Яремків (рідне село Марії) на Службу Божу. Хоч церква там була закрита, люди відкривали, коли мала бути Літургія. Службу Божу відправляли такі отці [редемптористи], як о. [Микола] Волосянко, о. [Євстахій] Смаль. Відправи інколи були вночі, інколи вдень. Під час кожної Літургії була присутня Марія та її мама. Властиво, ми так і познайомилися⁶.

За спогадами брата Богдана, Марійка була доброю і слухняною дитиною, веселою і щирою, дуже любила його і часто заохочувала до молитви⁷. У Вишнянській школі, де вона навчалася, музику викладав підпільний священник Петро Періжок. Він одразу звернув увагу на побожну дівчину. Пізніше отець бачив її на Службі Божій. Про це згадує у своїх спогадах сестра-францисканка Галина Совган:

Марійка розповідала, що її знайомство з отцем (Періжком) почалося, коли вона була ще зовсім малою. Тато любив випити, а вдома були сварки, [він] бив маму, і Марійка це страшно переживала. І ось одного разу, коли отець відправляв Службу Божу, [Марійка] плакала, просячи Бога про те, щоб тато змінився. Отця вразила ця мала дівчинка, котра так щиро молилася, плачучи. Від того часу вони сталися друзями⁸.

Загалом 1958–1964 рр., в які розгорталися описані події, увійшли в історію під назвою «хрущовської відлиги». До певної міри це був час полегшення для греко-католицького духовенства у порівнянні з систематичними жорстокими переслідуваннями сталінського періоду. Однак переслідування Церкви тривали, і об'єктом антирелігійної кампанії партійно-державної системи стала також «слухняна» РПЦ. Православним священнослужителям заборонили обслуговувати більше, ніж одне місце богослужіння, і багато греко-католицьких храмів, в яких уже почали служити

⁶ Спогади с. Мирослави (Марії) Горуц, ЗССЙ, про Марію Шведу від 30.І.2001, м. Львів // Архів Місії «Постуляційний центр беатифікації й канонізації святих УГКЦ» (далі – АМПЦ).

⁷ Інтерв'ю з п. Богданом Шведою від 18.ІІІ.2002, с. Яремків Львівської обл. // АПЦ, кас. 2687.

⁸ Спогади с. Галини Совган від квітня 2002, м. Бібрка Львівської обл. // АПЦ, П-1-1-1391.

православні священники, закрили. Натомість вірні греко-католики почали відкривати ці церкви і молилися в них⁹. Одним з організаторів відкривання церков на Львівщині був о. Петро Періжок – Літургії цього активного священника відвідувала Марія Шведа¹⁰.

Слід визнати, що свідчення про життя Марії до 1970 р. дуже бідні. Хоч мати Софія, брат Богдан та сестра Стефанія (в заміжжі Скрабут) поділилися своїми спогадами, але ніхто з них не міг подати більш-менш оформлену розповідь про дитинство і шкільні роки майбутньої мучениці. Найчастіше цей період покриває фраза: «Вона була звичайною дитиною, доброю і життєрадісною»¹¹.

У 1970 р. Марійка закінчила школу в с. Вишня. Вона мріяла вступити на навчання в будівельний технікум у Брюховичах, і в 1971 р. зробила це. Ще в школі дівчина не відзначалася особливими здібностями до навчання¹², а тому в технікумі їй теж було важко вчитися. З цієї причини, на думку Стефанії, Марія через півроку залишила технікум і в 1972 р. влаштувалася працювати на фабрику «Прогрес». Тоді Марійка жила у Львові в сестри, яка вже була заміжня¹³. Переїзд до Львова започаткував новий етап у житті Марії Шведи: вона глибше познайомилася з підпільною Церквою, почалося її активне духовне формування та заангажування до допомоги підпільним священникам.

З приходом до влади в СРСР Леоніда Брежнєва у 1964 р., переслідування Греко-Католицької Церкви стали більш вибірковими – спрямованими на утиски конкретних активних священників і мирян. Часто це були штрафи, арешти, допити з побиттями, конфіскація майна. КДБ намагалося ретельно стежити за діяльністю окремих єпископів та священників. У 1967–1968 рр. підпільних душпастирів затримували і били за проведення богослужінь.

⁹ Serge Keleher. *Passion and Resurrection: The Greek-Catholic Church in the Soviet Ukraine 1939–1989*. Lviv 1993, с. 84.

¹⁰ Інтерв'ю з п. Катериною Лакомською від 15.X.1993, м. Львів // АПЦ, П-1-1-384, с. 16–18.

¹¹ Інтерв'ю з п. Софією Шведеою; інтерв'ю з п. Богданом Шведеою; інтерв'ю з п. Стефанією Скрабут.

¹² Свідцтво про восьмирічну освіту – див.: *Справа Марії Шведи* // АПЦ, П-1-1-1391.

¹³ Інтерв'ю з п. Стефанією Скрабут.

Серед таких були отці Роман Чолій, Петро Городецький, Євген Пелех. 19 серпня 1968 р. у с. Градівці Городецького р-ну дільничний міліціонер відібрав після відправи в о. Петра Періжка хрест, Часослов і т. п. і тягнув його у «воронок», але вірні не дозволили забрати священика¹⁴.

Події Празької весни 1968 р. в Чехословаччині, де влада дозволила легалізацію ГКЦ, додали греко-католикам в Галичині надії на близьку легалізацію їхньої Церкви: вони, за словами о. Богдана-Юстина Смука, зайняли вичікувальну позицію¹⁵. Однак відповіддю тоталітарної влади на революційні події була не легалізація УГКЦ в Україні, а з'їзд православного духовенства в Почаївському монастирі, на якому Київський православний митрополит Філарет пообіцяв звернутися до уряду з вимогою покінчити з Греко-Католицькою Церквою¹⁶. Реакція влади була блискавичною: 18 жовтня 1968 р. Львівська прокуратура в обласному центрі одночасно обшукала помешкання 11 греко-католицьких священиків: Миколи Дейнеги, Филімона Курчаби, Василя Величковського, Петра Городецького, Володимира Стернюка та інших. Десь у ці ж дні обшукали помешкання отців Миколи Грициляка та Петра Періжка. Під час обшуків забирали все, що мало якийсь стосунок до релігії. Протягом 1969 р. обшуки і допити не припинялися по всій Західній Україні, набравши масового характеру¹⁷.

Таким було становище УГКЦ на початок 1970-х рр., коли 18-річна Марія Шведа усе глибше пізнавала життя Церкви. Спершу час від часу, а потім і щодня вона відвідувала богослужіння у римо-католицькій катедрі у Львові. Цей храм відіграв велику роль у житті підпільної УГКЦ. Тут щодня відправляли Службу Божу, а часто було і по чотири Літургії на день. Крім цього, в латинській катедрі практикували святе Причастя без Літургії, і з цього користало

¹⁴ *Мартирологія Українських Церков*, т. 2: *Українська Католицька Церква: Документи, матеріали, християнський самвидав України* / упор. Осип Зінкевич, о. Тарас Лончина. Торонто – Балтимор 1985 (далі – *Мартирологія*), с. 683–685.

¹⁵ Інтерв'ю з о. Богданом-Юстином Смуком від 06.V.1996, м. Львів // АПЦ, П-1-1-904. с. 16.

¹⁶ *Мартирологія*, с. 686; Keleher. *Passion and Resurrection*, с. 86.

¹⁷ *Мартирологія*, с. 686.

дуже багато людей. Священик виконував обряди і для поляків латинського обряду, і для українців візантійсько-українського обряду. Настоятелем тоді був о. Рафал Керницький, який дуже добре ставився до українців, бо й сам зазнав переслідувань за те, що був польським патріотом. У катедрі сповідали і греко-католицькі священники, зокрема Євстахій Смаль та Петро Періжок. Водночас греко-католики українці, відвідуючи латинські богослужіння, усе-таки прагнули зберегти свій обряд і були свідомі своєї обрядової та національної окремішності¹⁸. Це середовище значною мірою вплинуло на формування світогляду Марії Шведи.

Приблизно у 1975 р. Марія перейшла працювати на завод телеграфної апаратури, який став її останнім місцем роботи. Дівчина щодня брала участь у Службі Божій¹⁹. За спогадами Ярослави Корнелюк та о. Методія Костюка, вона мала особливу любов до молитви та Пресвятої Євхаристії²⁰. Це ж підтверджує сестра Галина Совган:

Молилася довго в скупленні і задумі. Не існував тоді світ для неї. Це була правдива молитва – розмова з тим, хто для неї був усім, це була правдива зустріч «я – Він» [...]. Треба було бачити цей глибокий, в Ісусі затоплений, не тільки погляд, а щось більше – серце. Для неї не існував світ, нікого поруч. Вона вся була втоплена в Ісусі²¹.

Як спостерегла Софія Шведа, коли її донька була вдома, то «все тільки те одне думала – десь іти, переписувала книжечки, молитви. Як-но чула, що десь буде Служба Божа, вже йшла туди: в Підгайчики, Вістовичі, Вишню»²².

¹⁸ Як згадує о. Методій Костюк, в якийсь момент він уже хотів стати римокатолицьким священником. Та коли сказав про це п. Катерині Солотвінській у костелі, одержав таку відповідь: «Та нащо Вам бути римокатолицьким, та Ви українець! Та наш обряд такий чудовий! Господи помилуй!» – див.: інтерв'ю з о. Методієм (Миколою) Костюком від 12.ІІ.1993, м. Стрий Львівської обл. // АПЦ, П-1-1-358, с. 10.

¹⁹ Спогади с. Галини Совган, с. 13.

²⁰ Спогади п. Ярослави Корнелюк від 25.ІІІ.2002, США, с. 1; Спогади о. Методія (Миколи) Костюка від 23.ІІ.2001, с. Підкамінь Львівської обл. // АМПЦ, с. 1–2.

²¹ Спогади с. Галини Совган, с. 2, 12, 14.

²² Інтерв'ю з п. Софією Шведею.

А поміж тим, через львівський костел Марійка ближче познайомилася з отцем Петром Періжком і почала допомагати йому. Взагалі греко-католицьким священикам було небезпечно носити сумку зі священничими речами та всім необхідним для Служби Божої. Тому з ними ходили помічниці – дівчата або жінки, які носили речі, вони ж повідомляли вірних про служби тощо²³. Марія часто допомагала о. Петрові, а також «дбала про сповідь та інші Святі Тайни для кожного, хто до неї звернувся б»²⁴. У 1970-х рр. вона, можливо через о. Періжка, познайомилася із сестрами Згромадження св. Йосифа. Дівчина прагнула вступити в монастир, але сестри дуже боялися провокацій влади, що могли призвести до нової хвилі переслідувань, і в той період не приймали кандидаток²⁵.

Але Марія контактувала із сестрами, ходила до них на богослужіння, навіть одного разу була на облечинах. Пізніше, звіряючись матері про своє бажання вступити на шлях монашого життя, вона із захопленням розповідала про життя сестер та облечини²⁶. Приблизно у 1979 р. Марія перейшла жити до сестер-йосифіток на вул. Кутузова (тепер вул. ген. М. Тарнавського), де був новіціат, який провадила сестра Лукіяна Притула. Тут часто відправляли богослужіння. Духовним провідником сестер був владика Филімон Курчаба. Приходили отці Володимир Баран та Михайло Хрипа²⁷. Марію Шведу з тих часів запам'ятала сестра Лукіяна:

Марійка мала дуже спокійний характер, була лагідна і невинна. Багато молилася, читала. Багато молилася за Церкву, дуже була релігійна²⁸.

²³ Див.: інтерв'ю зі с. Касіяною (Катериною) Семчак від 12.IV.2002, м. Львів // АПЦ, кас. 2686; інтерв'ю з о. Петром Періжком від 11.III.2002, м. Львів // АПЦ, кас. 2687.

²⁴ Спогади о. Методія (Миколи) Костюка, с. 1-2.

²⁵ Інтерв'ю зі с. Лукіяною (Марією) Притулою від 13.III.2002, м. Львів // АПЦ, кас. 2687.

²⁶ Інтерв'ю з п. Софією Шведою.

²⁷ Інтерв'ю зі с. Лукіяною (Марією) Притулою.

²⁸ Там само.

Часто Марійка заходила до своєї сестри Стефанії, заохочувала її та швагра Онисима ходити на Службу Божу, любила поговорити з малим племінником, розповідала йому про Бога. Як каже Стефанія Скрабут, Марія була веселою, життєрадісною, душею товариства:

Вона завжди приходила з радістю такою, весела [...]. Завжди щось розказала. Ми могли сидіти з нею цілий вечір, вона всякі історії розказувала, такі смішні, ми могли сміятися цілий вечір з нею. Ніколи не нарікала²⁹.

У цей час Марія Шведа працювала підгонщицею котушок на заводі. Сестра-василіянка Надія Витвицька, яка працювала з нею, у спогадах подає, що Марія була завжди тиха і скромна, «непомітна тендітна дівчинка», вона «ніколи не говорила занадто голосно», і сестра «ніколи не бачила її понервованою»³⁰. Марійка щиро допомагала людям, ніколи не шкодувала нічого зі своїх речей:

Одна особа часто просила у неї щось з одягу, бо їй здавалося, що коли в це одягнеться, то теж так їй буде гарно. І Марія завжди з усмішкою віддавала свої речі³¹.

Також Марія Шведа радо вміла вислухати людину, а при потребі щось порадити³². Її глибоке духовне життя та співпраця з підпільним духовенством зрештою привернули увагу органів держбезпеки. Іноді Марійка розповідала сестрі Лукіяні, що за нею стежать, особливо відколи вона почала активно допомагати о. Петру Періжку³³. Про це розповідає у своїх спогадах і сестра Надія Витвицька. Серед співробітників сестри Надії та Марійки був чоловік, який співпрацював з КДБ, – «тайник», як їх тоді називали. Він вивідував і доносив в органи держбезпеки інформацію про

²⁹ Інтерв'ю з п. Стефанією Скрабут.

³⁰ Спогади с. Надії (Павліни) Витвицької, ЧСВВ, від 14.ІІ.2002, м. Львів // АМПЦ, с. 1.

³¹ Спогади с. Галини Совган, с. 7.

³² Інтерв'ю з п. Стефанією Скрабут; спогади с. Галини Совган, с. 14; спогади с. Надії (Павліни) Витвицької, ЧСВВ, від 14.ІІ.2002, с. 2.

³³ Інтерв'ю зі с. Лукіяною (Марією) Притулою; спогади с. Надії (Павліни) Витвицької, ЧСВВ, від квітня 2002, м. Хуст Закарпатської обл. // АПЦ, П-1-1-1391, с. 2; спогади о. Методія (Миколи) Костюка, с. 6.

«підозрілих»³⁴. Однак інформація від «тайників» часто була тільки допоміжною, бо й без неї єпископи та священники підпільної УГКЦ перебували «на обліку» в КДБ. Колишній інструктор Стрийського райкому партії Григорій Савченко розповідає:

Із КГБ у нас був список. І всі священники уніатські були в цьому списку. Боротьба велася і проти сектантів, але ворог № 1 для К[омуністичної]П[артії] України, особливо тут, у західному регіоні, – це були греко-католицизм і націоналізм³⁵.

У 1977–1980 рр. тиск влади на УГКЦ вкотре дещо змінив свій характер: випадки арештів та ув'язнень стали нечастими, припинилися висилання священників. Натомість почали нищити та руйнувати закриті раніше церкви, біля яких вірні збиралися на молитву³⁶. Спершу храми нищили усередині, але пізніше почали валити каплиці і церкви, особливо ті, в яких підпільно служили греко-католики. Бувало, що як тільки десь у закритій церкві греко-католицький священник відправив Службу Божу, будівлю з наказу влади руйнували. Це робили для того, щоб вірні боялися запрошувати до церкви підпільних священників: мовляв, пустили ксьондза – церкву руйнують. За спостереженнями о. Методія Костюка, в людей навіть починала з'являтися деяка неприязнь до духовенства: «Влада навмисно так “розумно” робила, щоб людей відстрашити від підпільних священників»³⁷.

Нищення церков тривало і на початку 1980-х рр. Однак випадки вбивства чи фізичного покарання вже були не такими частими, як раніше³⁸. Почалися нові спроби домогтися легалізації УГКЦ – вірні молилися і вірили, що Церква вийде з підпілля³⁹.

³⁴ Спогади с. Надії (Павліни) Витвицької, ЧСВВ, від квітня 2002, с. 2.

³⁵ Інтерв'ю з п. Григорієм Савченком від 27.IV.2001, м. Стрий Львівської обл. // АПЦ, П-1-1-1290, с. 17.

³⁶ *Мартирологія*, с. 713–718.

³⁷ Інтерв'ю з о. Методієм (Миколою) Костюком від 12.II.1993, с. 25–27.

³⁸ Не можна, однак, твердити, що їх зовсім не було. Так, журнал «Вісті з Риму» за лютий 1984 р. подає імена священників, вбитих органами держбезпеки в період від 1975 до 1980 р.; див. також: Боцюрків. УГКЦ в катакомбах, с. 144.

³⁹ Інтерв'ю з п. Софією Шведою; інтерв'ю зі с. Касіяною (Катериною) Семчак.

І саме в цей час Господь поблагословив переслідувану УГКЦ ще однією мученицею – Марією Шведею.

У лютому 1982 р. дівчина написала чоловікові своєї сестри Онисимові лист-привітання з нагоди іменин. Цей документ є свідченням того, чим вона жила в останні місяці свого життя:

Працюй, поки час, не відкладай на завтра! [...] Чини добрі діла, сьогодні маєш час заробити собі на вінець слави в небі [...]. Час втрачений – навіки втрачений⁴⁰.

Вже тоді вона немов відчувала, що її життя незабаром закінчиться, і тому не варто марнувати його. Марія Шведа жила виключно для Бога, який став єдиною метою її життя. Вона любила людей і намагалася робити їм добро. Тож не випадковими є часті згадки у спогадах про те, що Марія мала багато друзів, які її дуже любили за добре і щире серце.

29 вересня 1982 р. Марія Шведа збиралася їхати на іменини до матері⁴¹. Після вечірньої Служби Божої в костелі вона шукала о. Петра Періжка. Однак не знайшла його і пішла в напрямку залізничного вокзалу. Несподівано біля оперного театру Марія зустріла о. Петра, і вони сіли в трамвай. В цей час за ними слідкували двоє чоловіків, які теж сіли в трамвай. Марія з отцем вийшли біля церкви святих Єлисавети і Ольги (колишній костел св. Ельжбети). Там вони сіли на лавку і розмовляли. Отець подарував образок для Маріїної мами на іменини. В цей момент до них підійшли двоє «дружинників» – охоронців правопорядку. Почали вимагати документи в о. Петра, а Марія тим часом взяла сумку і хотіла непомітно відійти. Вона знала, що в сумці були ризи, молитовник, речі до Служби Божої, які не мали потрапити до рук «охоронців». Марія побігла вулицею Тургенева (нині вул. Героїв УПА) і забігла в браму будинку № 10⁴². «Дружинники»

⁴⁰ Лист-привітання Марії Шведи Онисиму Скрабуту // АМПЦ.

⁴¹ На 30 вересня випадає свято мучениць Софії та її доньок Віри, Надії та Любові.

⁴² Ярослава Корнелюк у своїх спогадах говорить про будинок № 12 (див.: Спогади п. Ярослави Корнелюк від 25.III.2002, США), однак вона, мабуть, все-таки помиляється, оскільки більшість оповідачів говорить про будинок № 10.

забігли за нею в браму. Тут відбулася коротка розмова і дехто зі сусідів почув крик.

Посіпак [дружинник] вдарив Марію кастетом по голові. Марія ще збрала сили і пішла від вікна до коридору під'їзду, тримаючись панельної стіни зліва. Посіпак ще раз вдарив сильніше кастетом по голові [...]. Ще за першим разом кров лилась, бо на стіні від рук і пальців високо були сліди і кров. Марія трималась стіни, а за другим разом впала на землю⁴³.

«Охоронці правопорядку» втекли, забравши сумку з речами. Люди викликали швидку допомогу, однак Марію врятувати не вдалося. У висновку судмедекспертизи було сказано, що Марія Шведа померла в лікарні через півтори години після удару. Отець Методій Костюк згадував:

В цім заключенню російською мовою було написано, що Марія Шведа померла від фахового удару в перенісся кулаком з металевим предметом: або масивною печаткою, або кастетом. Померла півтори години після удару⁴⁴.

Не раз доводилося Марії Шведі ризикувати, допомагаючи священикам. Її поведінка у той, останній, момент її життя засвідчує, що вона думала не про себе. Вона рятувала священичі речі й самого священика. Отець Петро Періжок вважає, що своїм життям Марія врятувала його від неминучої смерті: «Ця смерть мене чекала. А вона пішла. Це була правдива невинна жертва за священика»⁴⁵.

Наступного дня після загибелі розпочалося «розслідування». Органи держбезпеки затримали о. Петра Періжка і звинувачували його у вбивстві⁴⁶. Про вбивство Марії говорили і на роботі. КДБ намагалося втовкмачити в голови Маріїних співробітників свою версію того, що сталося. Про це розповідає сестра Надія Витвицька:

⁴³ Спогади п. Ярослави Корнелюк від 2001, м. Львів // АМПЦ, с. 3–4.

⁴⁴ Спогади о. Методія (Миколи) Костюка, с. 3–4.

⁴⁵ Інтерв'ю з о. Петром Періжком.

⁴⁶ Інтерв'ю з п. Катериною Лакомською, с. 23–24.

На другий або третій день після смерті Марії о другій годині зібрали збори; прийшов поважний мужчина і сказав, що хоче обговорити цю трагедію. Я одразу здогадалася, що це працівник КДБ. З його розмови мене найбільше вразило те, що він сказав такі слова: «Марія Шведа ходила тут до катедри і належала до їх секти [...] їй поручили там якесь важливе завдання, а вона не могла його виконати, тому ці ксьондзи її вбили, бо боялися, щоб вона їх не видала»⁴⁷.

Тіло Марії тримали в морзі п'ять днів і щойно 3 жовтня віддали родині. Близькі до загиблої люди вважали, що не було жодного розслідування справи. Отець Методій Костюк згадував: «Ми знали, що на то ради нема – нікого не знайдуть, хто був винен, і сидити не будуть»⁴⁸.

Похорон Марії Шведа відбувся 4 жовтня у Яремкові. Зі Львова приїхало біля сотні людей, було багато молоді. Хоронив о. Людвік Камілевський зі Львівської римо-католицької катедри, бо греко-католицьким священикам небезпечно було себе виявляти. Навіть римо-католицький духівник повинен був мати спеціальний дозвіл від голови сільради. Декілька разів о. Людвіка перевіряла міліція. На похороні теж було багато працівників міліції, одягнених по-цивільному⁴⁹. Отець Методій зберіг спогад про інцидент, що стався під час тих подій:

Хтось [з тих, що були] в цивільному і міліція затримали отця Людвіка і щось від нього хотіли. Люди кинули похоронну процесію і, почали бігти до отця. Ці, що чіпали отця, швидко сіли до автомобіля і від'їхали⁵⁰.

Вже на похороні багато хто з людей був переконаний в тому, що Марія Шведа – мучениця, яка віддала своє молоде життя як доказ вірності Богові та своїй Греко-Католицькій Церкві. Ціле життя Марії, а особливо її останні роки були приготуванням до цієї жертви. «У похоронній проповіді отець Людвік наголосив, що не за Марійку нам треба молитися, а до Марійки. Бо їй вічність

⁴⁷ Спогади с. Надії (Павліни) Витвицької, ЧСВВ, від 14.II.2002, с. 2–3.

⁴⁸ Спогади о. Методія (Миколи) Костюка, с. 6.

⁴⁹ Інтерв'ю з п. Софією Шведею; інтерв'ю зі с. Лукіяною (Марією) Притулою.

⁵⁰ Спогади о. Методія (Миколи) Костюка, с. 5.

щаслива, в раю є запевнена. Вона завжди була висповідана і по Святім Причастю»⁵¹.

Підсумовуючи усе сказане, відзначимо, що Марія Шведа загинула у складний період, коли з одного боку тривали переслідування Греко-Католицької Церкви, але з іншого – вірні не втрачали роками жевріючої надії на легалізацію. Більше того, виступи на захист УГКЦ почастишали, було створено «Ініціативну групу для захисту прав віруючих та Церкви». Попри штрафи і короткотривалі арешти священиків та мирян, вірним важко було сподіватися, що станеться вбивство, офіційну причину якого так і не буде проголошено. Настрої людей передає о. Методій Костюк: «То був на ті часи унікальний випадок. Раніше, десь після війни, то того вбивства було-а-було. А тоді вже так не дуже»⁵².

На час написання цієї розвідки серед живих було багато людей, які особисто знали Марію Шведу і радо погодилися розповісти про неї. Проте встановити окремі деталі, а частково й хронологію її життя виявилось важким завданням. Зокрема, йдеться про потребу подальшого вивчення періоду становлення Марії Шведи. Свідки її життя акцентують, що вона була щирою товаришкою, з якою було легко і приємно спілкуватися, яка вміла вислухати і порадити. Марія жила Христом і для Христа, намагалася нести Його іншим: «Вона просто любила людей і вміла приймати те, що кожного дня Ісус їй приготував»⁵³. В цьому й полягала велич та святість цієї жінки. Її жертвенну любов до інших можна назвати мучеництвом, яке почалося задовго до смерті, а мученицька смерть була тільки підтвердженням Маріїної вірності і цілопальної жертвенності. Відтак можна погодитися з твердженням, що Марія Шведа є «мученицею за віру, безсумнівною мученицею»⁵⁴. Маємо надію, що Церква незабаром проголосить її однією з тих угодників Божих, що своєю кров'ю засвідчили вірність Господеві і чие життя сяє нам світлим прикладом.

⁵¹ Там само.

⁵² Інтерв'ю з о. Методієм (Миколою) Костюком від 12.II.1993, с. 29.

⁵³ Спогади с. Галини Совган, с. 17.

⁵⁴ Інтерв'ю з о. Методієм (Миколою) Костюком від 15.IV.2001, с. Підкамінь Львівської обл. // АПЦ, кас. 2135, с. 60.

Ihnatia Havrylyk, O. S. B. M.

**Maria Shveda: Story of a Martyrdom
in the Greek-Catholic Underground**

The article discusses the life story of God's servant Maria Shveda who was killed on September 29, 1982, while saving underground Greek-Catholic priest Petro Perizhok from arrest by soviet agents. Based on numerous archive materials and witnesses, it analyses Maria Shveda's personal formation, her religious worldview, and the circumstances of her martyrdom.

Keywords: Ukrainian Greek-Catholic Church, Maria Shveda, Sisters of St. Joseph, underground, martyrdom, Soviet repressions.